

Rola prawników w przestrzeganiu praworządności - konferencja w Brukseli

- Konferencja pod tytułem „*Rola prawników i organizacji prawniczych w przestrzeganiu praworządności i przyszłość tajemnicy adwokackiej*” zorganizowana została przez Czeską Radę Adwokacką (CAK) i Stałe Przedstawicielstwo Republiki Czeskiej przy Unii Europejskiej w związku z czeską Prezydencją w Radzie UE.
- Konferencja odbyła się w Brukseli w dniu 8 listopada br. w siedzibie Stałego Przedstawicielstwa Republiki Czeskiej. Naczelną Radę Adwokacką na Konferencji reprezentował adw. Bartosz Grohman, sekretarz NRA i zarazem przewodniczący Polskiej Delegacji do CCBE.

Czeska Rada Adwokacka szczególnie zaproszenie wystosowała do Naczelnej Rady Adwokackiej wiedząc, że polscy przedstawiciele mogą mieć w przedmiocie konferencji wiele do powiedzenia.

Konferencję otworzył Ivan Hotek, Ambasador i Zastępca Przewodniczącego Czeskiego Stałego Przedstawicielstwa w UE. Ivan Hotek mówił m.in. o najważniejszej sprawie, jaką jest niezależność prawnika w wykonywaniu zawodu.

Następnie Monika Novotna, wiceprezes CA, powitała wszystkich i zarazem przypomniała, że z konferencji jest prowadzony *live stream* a uczestnicy mają możliwość przesłania pytań do panelistów.

Następnie głos zabrał Robert Nemeč - Prezes CAK. Mówił, że wbrew powszechnym mitom - tajemnica adwokacka chroni klienta nie adwokata! Zauważył, że naruszenia tajemnicy adwokackiej mają miejsce w państwach członkowskich Unii, ale też w samych instytucjach unijnych. Nawiązał do deklaracji wiedeńskiej CNB w sprawie praworządności. CAK na poziomie Komisji Europejskiej w ramach sprawowanej czeskiej prezydencji w Radzie UE pracuje nad wzmocnieniem pozycji prawnika i europejskim rozwiązaniem.

Opisał, że czescy adwokaci domagają się dostępu do e-akt sądowych, albowiem za dużo tracą czasu na przeglądanie akt w wersji papierowej, ale z kolei pełna digitalizacja postępowania rodzi ryzyko związane ze zbieraniem dużej ilości danych. Robert Nemeč wskazał, że zagadnienia unijne są fundamentalne.

Stefan Cerny wiceminister sprawiedliwości Republiki Czeskiej w krótkim wystąpieniu za pomocą videołącza podkreślił wagę praworządności dla czeskiej prezydencji. Zasadą żelazną jest Rule of Law i wezwał wszystkich do poszanowania tej zasady. Życzył nadto uczestnikom udanej konferencji.

Pierwszy panel poświęcony był wystąpieniom zaproszonych gości (*keynote speeches*).

Jako pierwszy głos zabrał Alvaro de Elera, członek gabinetu wiceprzewodniczącej Komisji Europejskiej Very Jourovej. Wskazał, że fundamentem UE jest zasada praworządności. Gwarantuje ona system działania Unii i określa zasady współpracy. Musi być zaufanie. Od kilku lat rośnie presja polityczna na łamanie zasady praworządności. Wskazał na doroczne raporty KE na temat stanu Rule of Law. Jest to coroczny raport sporządzany w 27 państwach Unii. Ważna jest też w ramach współpracy unijnej wymiana praktyki, walka o niezależność wymiaru sprawiedliwości, antykorupcja, wolne i niezależne media. Są poważne obawy co do niektórych państw Unii, ale Komisja wierzy w dialog. Kiedy Rule of Law jest naruszane - Komisja ma instrumenty i nie będzie się wahała, aby podejmować radykalne kroki. Daje zresztą rekomendacje krajom Unii jak wiele kwestii uregulować. Od stycznia 2022 jest nowy instrument wstrzymania środków budżetowych. Węgry zostały warunkowo dopuszczone do ich wypłaty. Co do roli prawników to wskazał, iż są to kluczowi aktorzy na scenie wymiaru

sprawiedliwości i dbają ostatecznie także o zapewnienie zasad *fair trial*. Trzeba poprawić dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Więcej prawników powinno oznaczać niższe koszty sądowe i koszty ogólne. Ten rok pokazał też jak ważna jest praworządność. Napaść na Ukrainę była jawnym złamaniem praworządności. To pokazuje też, że najważniejsze jest przestrzeganie prawa. Tak samo nadal musimy walczyć o praworządność. Komisja Europejska liczy na dalsze wsparcie od prawników unijnych.

Kolejnym panelistą był Juan Fernando Lopez Aguilar, Przewodniczący Komitetu LIBE Parlamentu Europejskiego, który przesłał video ze swoim wystąpieniem. Podkreślił, że dzisiejsza debata toczy się o „*core values*”, a UE staje obecnie w obliczu naruszeń traktatu Unii Europejskiej i fundamentalnych zasad stanowiących podwaliny UE. Polska i Węgry zostały jasno wskazane. Juan wspomniał, że musiano uruchomić mechanizmy z art. 7 Traktatu.

Komisja Wenecka już w 2016 potwierdziła naruszenia niezawisłości sądów w Polsce. Raporty nt. Rule of Law z 2020 i 2021 roku jasno wskazują, że nie dzieje się dobrze. Kluczowa kwestia to również dostęp do sądu, ale i niezawisły sąd. Na to kładziemy nacisk. KE pracuje nad kolejnym raportem Rule of Law za 2022. Juan wskazał na rolę prawników w procesie *fair*. Ważny jest dostęp do prawnika, niezawisłość prawnika, ale także pomoc prawna ze strony państwa - *legal aid*!

James McGuill – Prezes CCBE stwierdził, że Rule of Law będzie zapewnione wyłącznie wtedy, kiedy będzie istniał dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Wskazał, że CCBE pomaga przeglądać pakiety sankcji tak, aby nie łamały prawa. W ocenie CCBE w konstrukcji sankcji muszą być poprawki.

CCBE pomaga członkom odpowiadać na pytania dotyczące raportu Rule of Law. Dodał też, że Komisja Europejska w proponowaniu zmian dotyczących uregulowania zawodu prawnika pierwotnie nawet nie dopuszczała organizacji prawniczych do głosu. CCBE przekonała KE, że warto jednak, aby przyjmować *amicus curiae* od innych organizacji prawniczych – np. samorządów krajowych, tak aby na przykład nie zalać komisji potencjalnymi skargami poszczególnych adwokatów w terenie Unii.

Florian Geyer - Przewodniczący Sekcji Sprawiedliwości i Praworządności z Komisji Europejskiej zauważył, że w trakcie konferencji poruszane są dobre tematy do debaty. Zarzuty naruszania praworządności są poważne. KE przyjęła stosowne dokumenty 2 tygodnie temu. KE słyszy natomiast zarzuty od niektórych państw członkowskich UE, że zbyt łagodnie toleruje naruszenia zasady praworządności. Wskazał też, że KE zabiega o to, aby wyroki ETPCz były uznawane i wykonywane.

Bertrand Debosque – Przewodniczący Francuskiej Delegacji do CCBE zauważył, że każdy prawnik unijny jest teraz na pierwszej linii walki o utrzymanie praworządności. Nawet nie do końca sobie z tego zdając sprawę, prawnik jest kluczowy, ale sam nic nie zdziała, jeśli nie ma wsparcia swojej organizacji. Prawnik potrzebuje niezależnej organizacji. Opisał dziesiątki spraw emigracyjnych ludzi, którzy chcą przejść do Francji, Belgii i UK. Wielu młodych prawników w ramach pomocy z urzędu dostaje te sprawy. Lokalne rady adwokackie pomagają. W szczególności dotyczy to wspieraniu młodszych kolegów. Są szkolenia, bieżąca pomoc. Dostrzegł, że cieszy go, iż teraz KE dostrzega rolę prawników w umacnianiu praworządności. Zatem konsekwentnie trzeba wspierać krajowe i lokalne rady adwokackie. Wskazał przykład Polski jako sytuacji, gdzie prawnicy toczą liczne boje o pryncypia i zachowanie zasady praworządności, ale bez wsparcia samorządu byłiby osamotnieni. Przypomniał, że w obronie zasady Rule of Law francuska CNB (odpowiednik NRA) zainicjowała podpisanie deklaracji wiedeńskiej w czerwcu 2022.

Z sali i od widzów padały pytania o niezależność prawników w aspekcie finansowym. Czy prawnik w swojej walce nie powinien mieć komfortu niezależności finansowej? Zapewne tak, ale to życzenie.

Pytano o naruszenie praworządności w instytucjach unijnych. Co zatem wtedy? Florian Geyer dyplomatycznie odpowiedział, że nie jest to przedmiotem raportów samej Komisji, bo może nawet paść zarzut, że Komisja byłaby sędzią we własnej sprawie. Wiemy, że w następnym raporcie nie będzie takiego rozdziału. A sam raport mówi o członkach UE a nie jej instytucjach.

Antonin Mokry – były prezes CCBE i członek Prezydium CAK koncentrował się w swoim wystąpieniu na dwóch kwestiach. Agresji Rosji przeciwko Ukrainie i sankcjach. Sankcje są potrzebne i nieuniknione. Pytanie: czy to nie jest to jednak zbyt kategorycznie odebrane fundamentalne prawo osób trzecich do obrony/pomocy prawnej/dostępu do wymiaru sprawiedliwości? Każda sytuacja jest bowiem inna i nie można założyć z góry, że w ogóle będzie się odmawiało pomocy prawnej np. obywatelom Rosji czy jej instytucjom, albo przedsiębiorstwom. Obrót gospodarczy trwa i nie można tego nie zauważyć. Antonin długo mówił też o AML i procedurach denuncjacji klienta.

Po wystąpieniach panelistów głos zabrał adw. Bartosz Grohman i po kilku zdaniach opisanie obecnej sytuacji w Polsce, zadał wprost pytanie: jak w praktyce stosować się do strzeżenia zasady Rule of Law w sytuacji, gdy sądy unijne kwestionują legalność poszczególnych gremiów, a zarazem składy takie pracują, wzywają na rozprawy i procedują. Klienci są zagubieni, ale oczekują rozstrzygnięć. Czy adwokaci powinni się stawiać w takich sądach? Czy może *a priori* lekceważyć taki sąd? W jakiej formie? Wskazał kilka konkretnych przykładów, które mają i miały miejsce. Pytanie sprawiło dużą trudność i po kłopotliwej ciszy i kilku nieznających sugestii nie padła na nie konkretna odpowiedź. Widać było, że realia polskie nieco wyprzedziły wyobrażenia panelistów.

Zresztą, pytanie to stanowiło ciekawy wątek dyskusyjny w kularach i podczas przerw w obradach. Uczestnicy, a nawet sami paneliści dyskutowali z adw. Grohmanem dopytując o szczegóły i najczęściej byli skonfundowani realiami, z jakimi Polsce adwokaci muszą się mierzyć. Rozmówcy adw. Grohmana wyrażali duże zainteresowanie problematyką, ale też i przejawiali potem brak pomysłu na kompleksowe rozwiązanie.

Ostatni panel poprowadził Jiri Novák - szef komitetu IT CCBE. Po wprowadzeniu zadał pytania do panelistów: Czy prawników powinno się szpiegować? Czym jest narodowe bezpieczeństwo w rozumieniu interesu państwa w instalowaniu podsłuchów?

Dyskusję rozpoczął Simone Cuomo – Sekretarz Generalny CCBE. Zadał retoryczne pytanie dlaczego ważna jest ochrona tajemnicy? CCBE opracowało modelowy Code of conduct: i tam wyraźnie jest zaakcentowane - najważniejszy jest interes klienta. Czy szpiegowanie to duży problem? W ocenie Simone zdecydowanie tak. CCBE obserwuje nasilenie takich działań od czasu rewelacji Snowdena. W 2015 pierwsza sprawa była w Holandii. CCBE interweniowała a sąd ostatecznie takich praktyk podsłuchiwanie adwokata tego zakazał. Tudzież sprawa dotycząca szpiegowania prawników z zespołu prawnego Juliana Assanga. Był szpiegowany nawet jak rozmawiał ze swoimi prawnikami. Jego prawnicy byli szpiegowani poza Ambasadą Ekwadoru, w której Assange przebywał. Największy temat to jednak sprawa Pegasus. Kilka rządów nielegalnie użyło tego oprogramowania. Również prezes węgierskiej rady adwokackiej był na liście szpiegowanych. Co zatem robimy? Co jest dopuszczalne? Interweniujemy w sądach przez *amicus curiae*. CCBE wydaje też wskazówki legislacyjne.

Z kolei Iain G. Mitchell KC, szkocki i angielski adwokat, ekspert od spraw inwigilacji wskazał, jak tajemnica jest kluczowa dla praworządności. ETPCz dokonał formalnego odróżnienia samej porady od obrony. Art 8 pokrywa bowiem jedynie poradę, ale jest oczekiwanie, że zrówna się mocniejszą ochroną tajemnicy wyrażoną w art 6. Zwrócił też uwagę, na zbyt szerokie i niezdefiniowane pojęcie „narodowego bezpieczeństwa”. To rodzi problemy w uzasadnieniach akcji podsłuchowych.

Następnie głos zabrał Holger Matt podkreślił, że koniecznym jest ustanowienie nowych norm progowych dla europejskich prawników. Holger nie ufa poszczególnym krajom członkowskim i ich legislacjom w zakresie uregulowania kwestii szpiegowania adwokatów i koniecznych sankcji za takie działania. Tutaj podkreślenia wymaga, że chroniony ma być klient, a państwo ma obowiązek zapewnić taką ochronę, właśnie dla klienta. Opowiedział się za jednolitą legislacją UE definiującą zakres ochrony niezależności prawników i ich tajemnicy.

Wouter van Ballegoij z Komisji Europejskiej mówił o zamiarze spenalizowania przypadków łamania europejskich sankcji. Na dzień dzisiejszy nakładanie sankcji ma wymiar administracyjny, ale prawo

nie reguluje szczególnej sytuacji, gdy sankcje są łamane. Komisja proponuje wprowadzenie przepisów ustanawiających odpowiedzialność karną za łamanie sankcji. W Komisji Europejskiej powstał stosowny projekt, który obecnie jest w trakcie uzgodnień.

W dalszej debacie głos zabierali Petr Klement – Prokurator z EPPO (Prokuratura Europejska) i dr Jan Passer, Sędzia z Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

W toku debaty po panelu głos zabierał też adw. Bartosz Grohman, który wskazał, że w kwestii tajemnicy adwokackiej możemy tworzyć doskonałe przepisy, ale rozpatrując problem szerzej winniśmy skupić się nie na konsekwencjach, ale na prewencji. Pięknie napisane prawo nie ochroni to adwokatów od podsłuchów, które są zlecane przez władze i jawnie łamane jest prawo. Zaapelował o jednolite uregulowania unijne w szczególności dotyczące definicji i zakresu ochrony tajemnicy oraz wdrożenia surowych i rzeczywistych sankcji za nielegalne inwigilacje.

Publiczność zadawała pytania i wszyscy zgodzili się, że zachowanie tajemnicy adwokackiej jest fundamentem praworządności.

Konferencje podsumował Robert Nemeč dziękując panelistom i publiczności za żywą dyskusję i ciekawe pytania. Podziękował też pracownikom biura CAK w Pradze oraz w Brukseli za wsparcie techniczne i pomoc w organizacji Konferencji.

